

ביטחון המזון בישראל

> סקר עמדות <

השומר החדש
HaShomer HaChadash

פתיחה

עצמאות מזון היא היכולת של מדינה להפיק את המזון הנדרש לתושביה ממקורות פנימיים, בלי להיות תלויה בייבוא ממדינות אחרות.

כ-80% מהקלוריות בתזונה הישראלית, וכ-96% מהחיטה ודגנים נוספים, מגיעים מיבוא או תלויים בו. עצמאות המזון של מדינת ישראל הוזנחה במשך שנים. המדינה הסתמכה במשך שנים על מדינות האזור בין השאר בתורכיה ובאוקראינה. כדי לבחון את מקומה של מדינת ישראל בפרמטרים שונים הבוחנים את עצמאות המזון שלה, יצר ארגון השומר החדש מדד מותאם חדש יחד עם ד"ר לירון אמדור. כחלק מבניית נייר עמדה מעמיק הסוקר את מצבה של מדינת ישראל בנוגע להיקפי הייצור המקומי הנדרש להבטיח את עצמאות המזון שלה, ערך ארגון השומר החדש סקר כדי לבחון את עמדותיו של הציבור הישראלי לגבי המדיניות או היעדר המדיניות וחשיבות הנושא בעיניו.

לצפייה במדד ביטחון המזון של ישראל: hashomer.org.il

מתודולוגיה:

הסקר נערך בחודש יוני 2024 בקרב 504 גברים ונשים בגילאי 18 ומעלה במדגם מייצג של אוכלוסיית ישראל היהודית הבוגרת. טווח טעות הדגימה המרבית - $\pm 4.4\%$ ברמת מובהקות סטטיסטית של 95%. המחקר נערך באמצעות פאנל המשיבים האינטרנטי של חברת Ipanel.

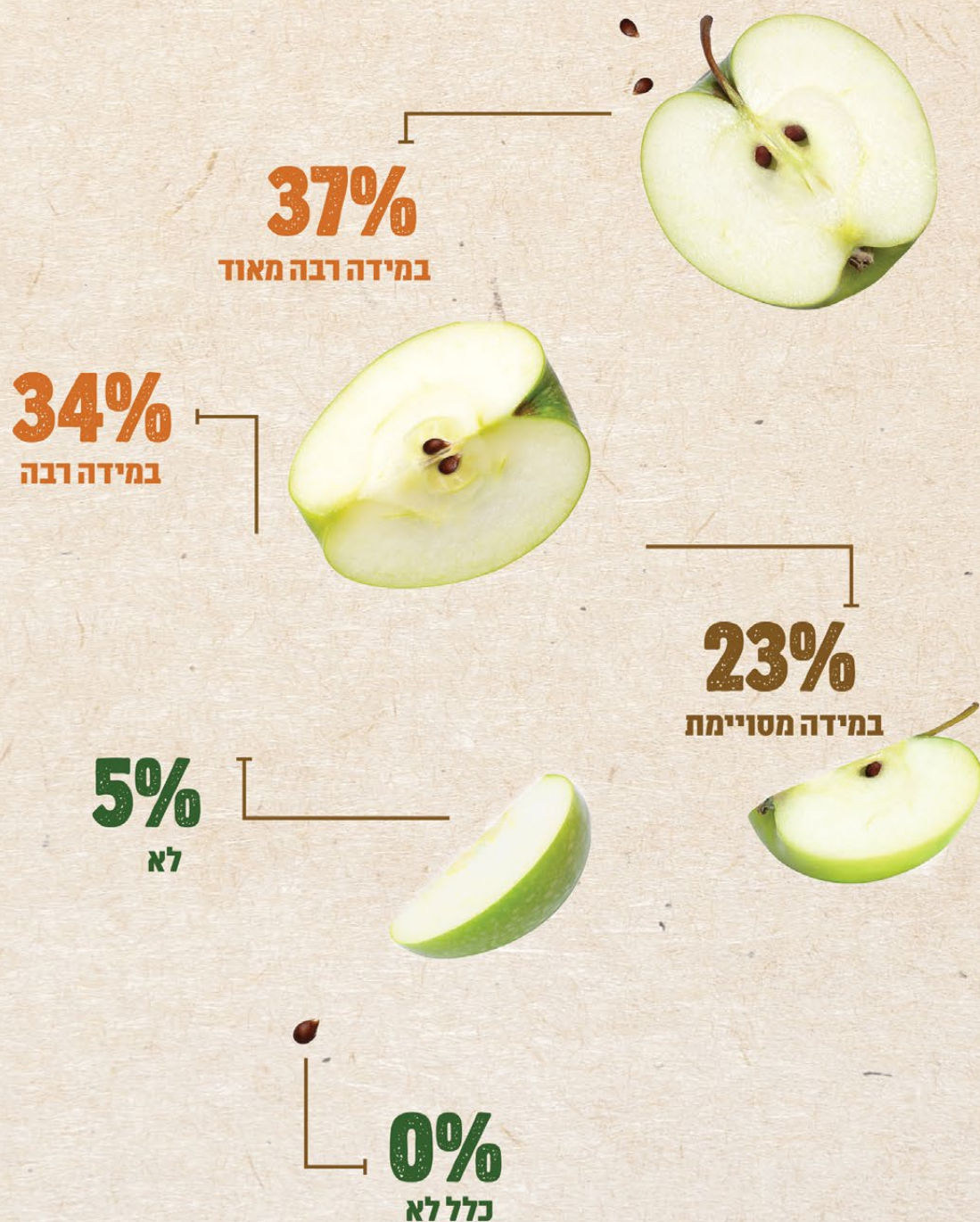
דמוגרפיה:

בסקר נדגמו 51% נשים ו-49% גברים בחלוקת הגילאים הבאה: 18-29 (29%), 30-49 (40%) וגילאי 50 ומעלה (31%). מבחינת אזורים בארץ, 10% גרים באזור ירושלים, 10% גרים באזור הצפון, 11% באזור חיפה, 30% באזור המרכז, 22% בתל אביב וגוש דן, 14% גרים בדרום ו-3% גרים באזור יהודה ושומרון. 54% מהמשיבים הינם חילונים, 32% מסורתיים ו-15% דתיים. רוב המשיבים נשואים (59%) 32% רווקים ו-8% בסטטוס אחר (גרושים/פרודים/אלמנים). 40% מהמשיבים הצהירו על הכנסה הגבוהה מהממוצע, 29% דיווחו על הכנסה כמו הממוצע ו-32% דיווחו על הכנסה הנמוכה מהממוצע. ל-71% מהמשיבים יש השכלה על תיכונית ול-29% השכלה עד תיכונית.

בעקבות מלחמת חרבות ברזל: פגיעה קשה בחקלאות הישראלית

רוב הציבור הישראלי (**72%**) מעריך כי המלחמה פגעה בחקלאות הישראלית וביכולת ייצור המזון הטרי בישראל במידה רבה.

באיזו מידה לדעתך פגעה המלחמה בחקלאות הישראלית וביכולת ייצור המזון הטרי בישראל?

דאגה מיכולתה של ישראל לספק מזון טרי לאזרחים:

66% מהציבור הישראלי מביע דאגה כלשהי
מיכולתה של מדינת ישראל לספק מזון טרי

האם יש בכך דאגה מיכולתה של
ישראל לספק מזון טרי לאזרחים?

12%

כלל לא

22%

לא

34%

במידה מסויימת

22%

במידה רבה

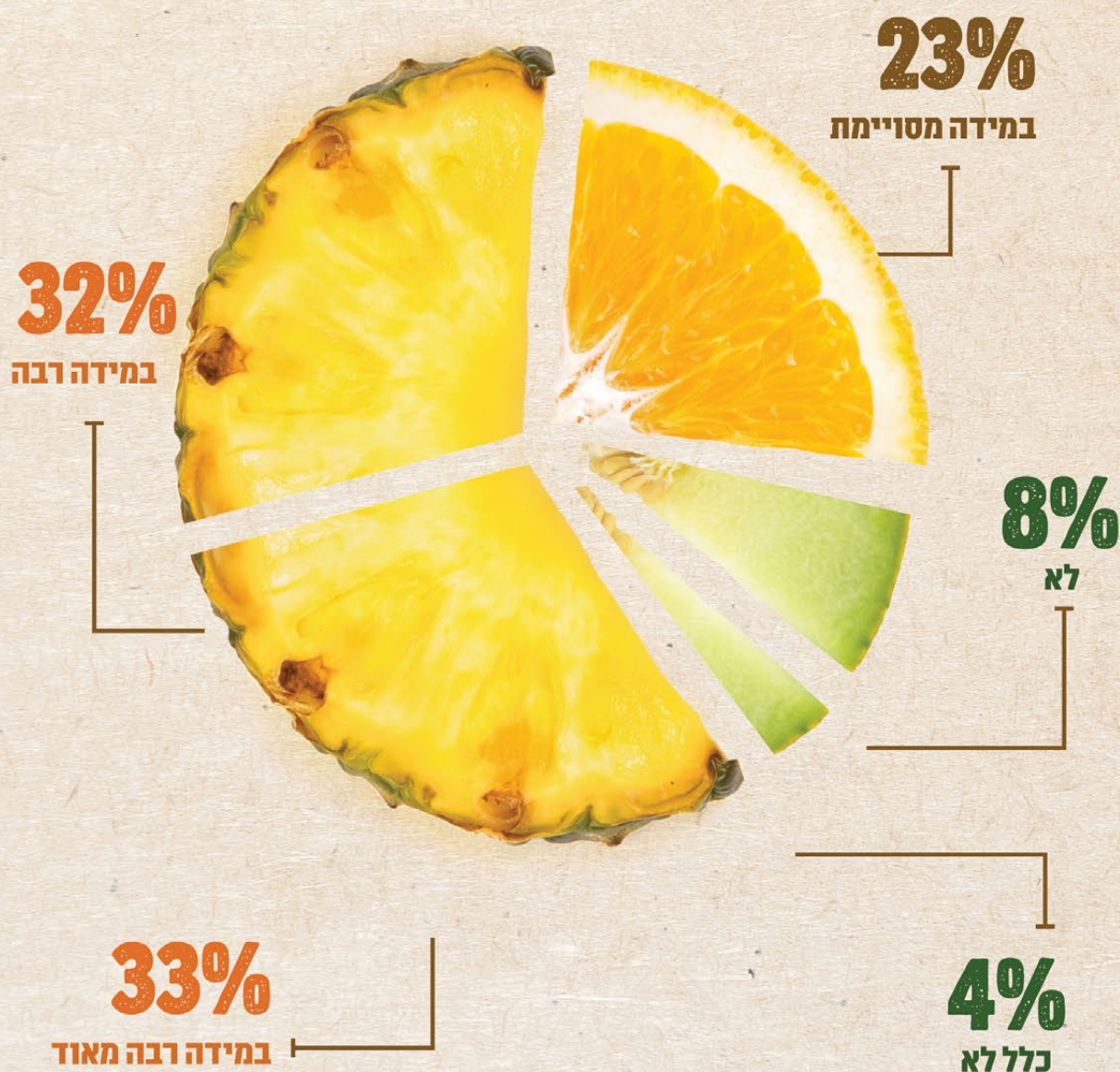
10%

במידה רבה מאוד

בעקבות מלחמה: המדינה חייבת לדאוג לביטחון מזון

65% מהציבור הישראלי חושב כי בעקבות המלחמה
ישראל צריכה לדאוג יותר לביטחון המזון שלה

לדעתך, האם בעקבות המלחמה ישראל
צריכה לדאוג יותר לביטחון מזון שלה?

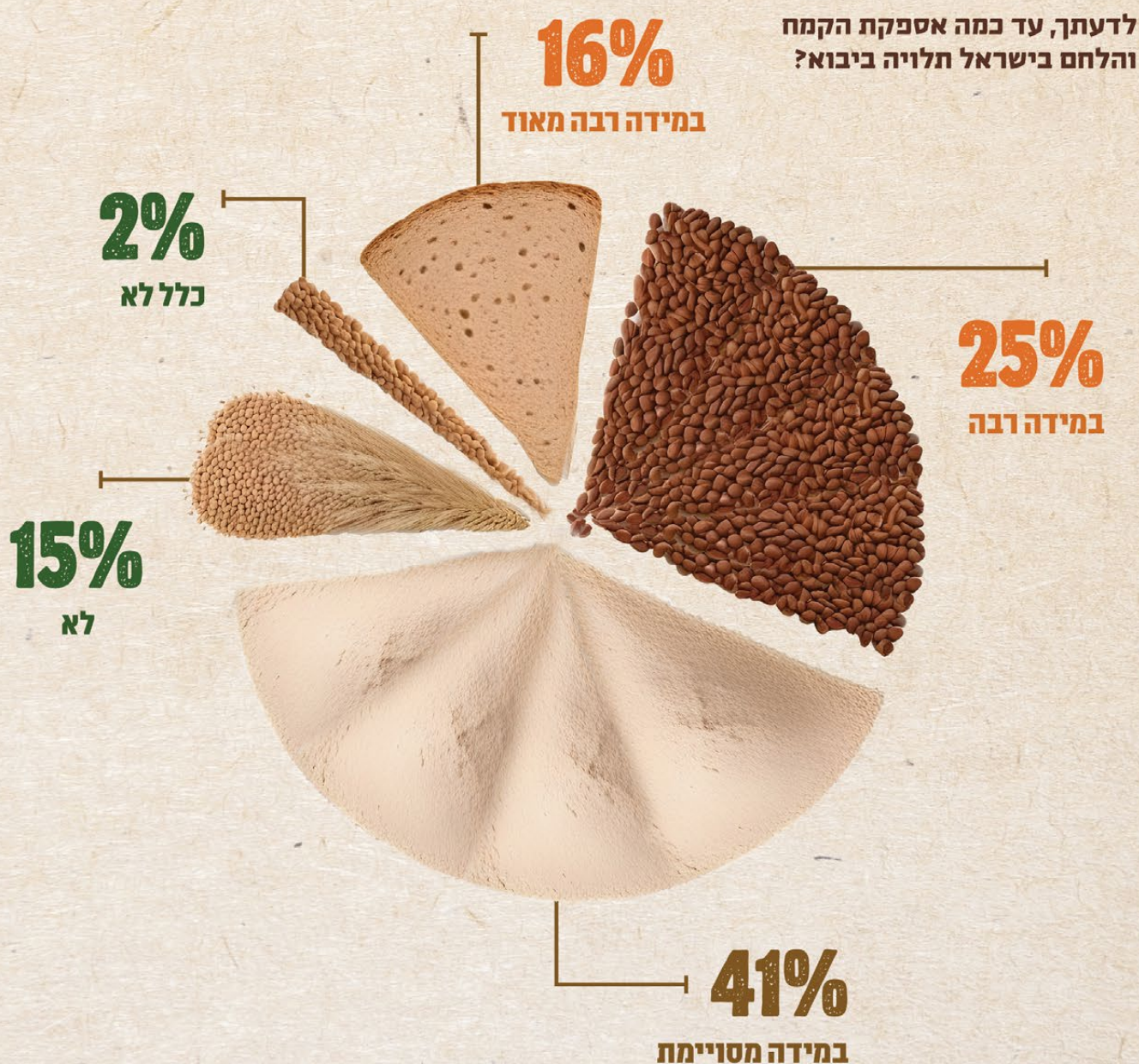
תלות המדינה ביבוא

כ-80% מהקלוריות בתזונה הישראלית, וכ-96% מהחיטה ודגנים נוספים, מגיעים מיבוא או תלויים בו.

למעלה מ-90% מצריכת הדגנים, הסוכר והדגים בישראל - מקורם בייבוא.

בישראל שני נמלי ים בלבד. שיבושים בהובלה הימית במיוחד במשבר או מלחמה - הם סיכון משמעותי לזמינות המזון בישראל.

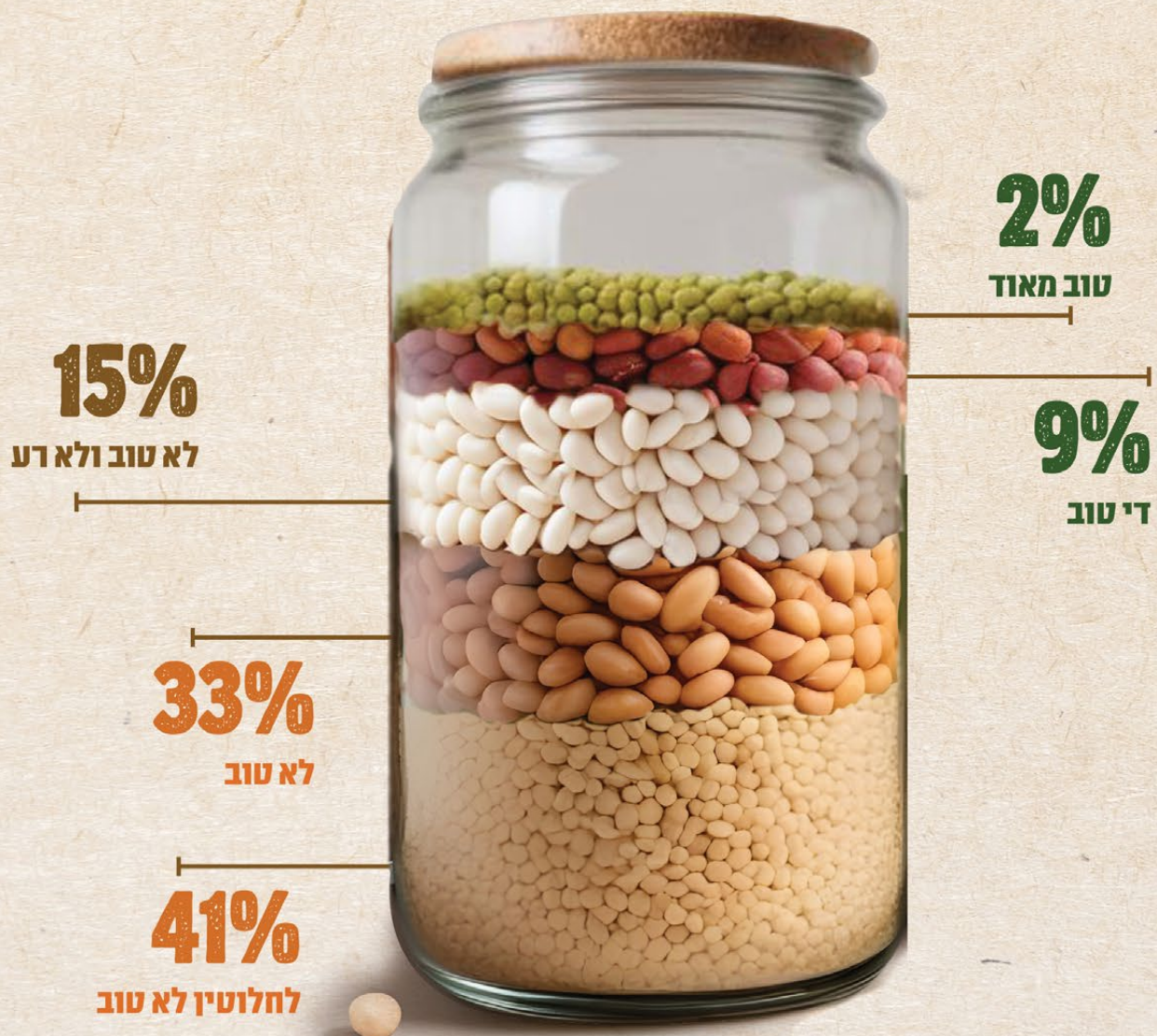
83% מהציבור הישראלי ידע כי ישראל תלויה בייבוא לאספקת הקמח והלחם לאזרחים אך רק 16% ידעו כי התלות גדולה במידה רבה מאוד

תלות המדינה באספקת הקמח = סכנה למדינת ישראל

רוב האזרחים במדינה (74%) חושבים שהתלות הגבוהה ביבוא אינה טובה למדינת ישראל ומסכנת אותה

האם לדעתך המצב הנוכחי בו אספקת הקמח בישראל תלויה כמעט לחלוטין ביבוא טוב למדינת ישראל?

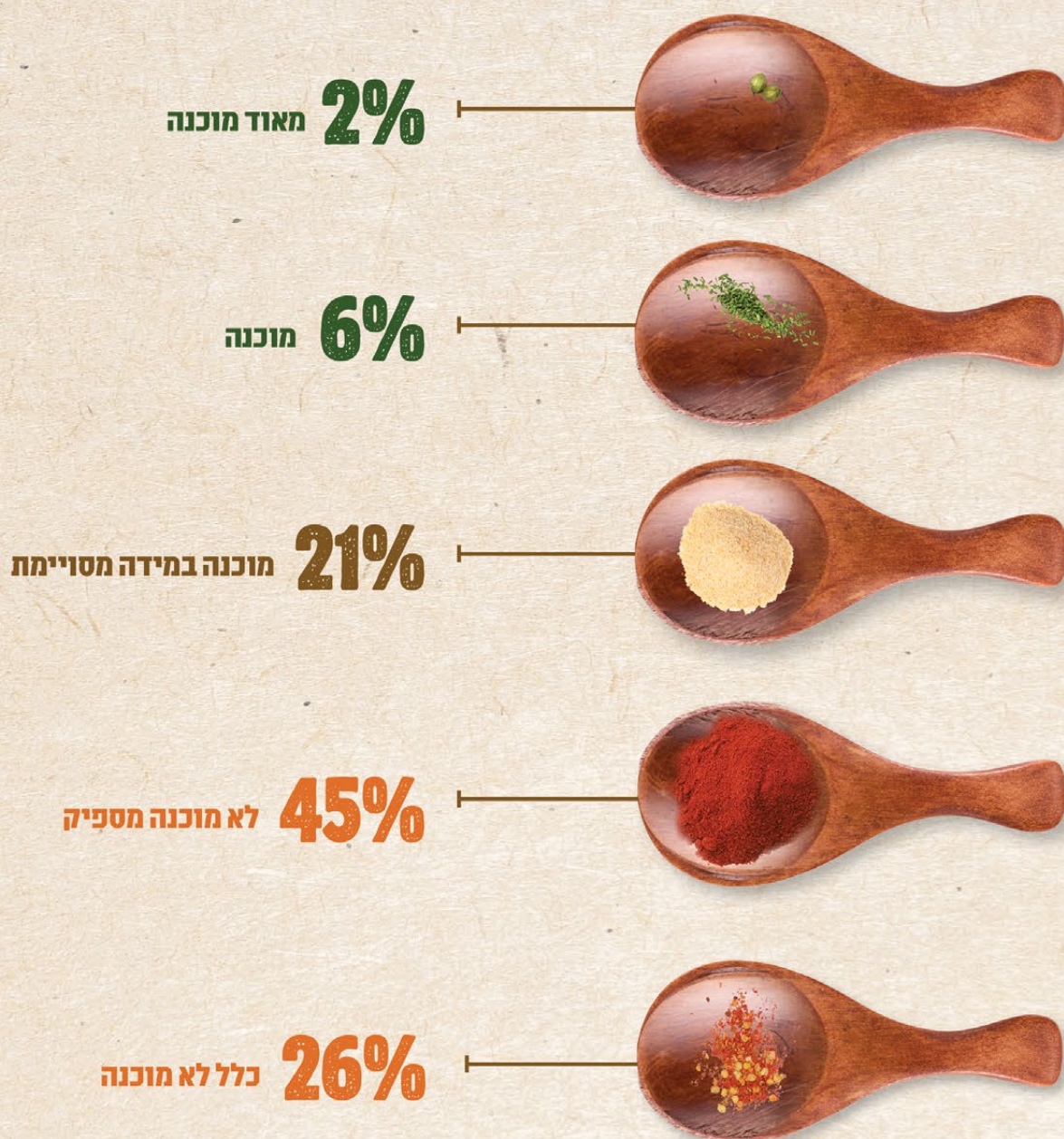

מוכנות לאסונות טבע ולהשלכות ההתחממות הגלובלית

עד שנת 2050 כ-10% מהשטחים העולמיים המתאימים לגידולים
חקלאיים כיום - לא יהיו מתאימים לחקלאות, כתוצאה משינוי האקלים.

ישראל אינה ערוכה לאסונות טבע שעשויים להשפיע על אספקת
מזון טרי לאזרחים רוב הציבור (71%) סבור שישראל אינה ערוכה
להתמודדות עם אסונות שישפיעו על מערכת המזון

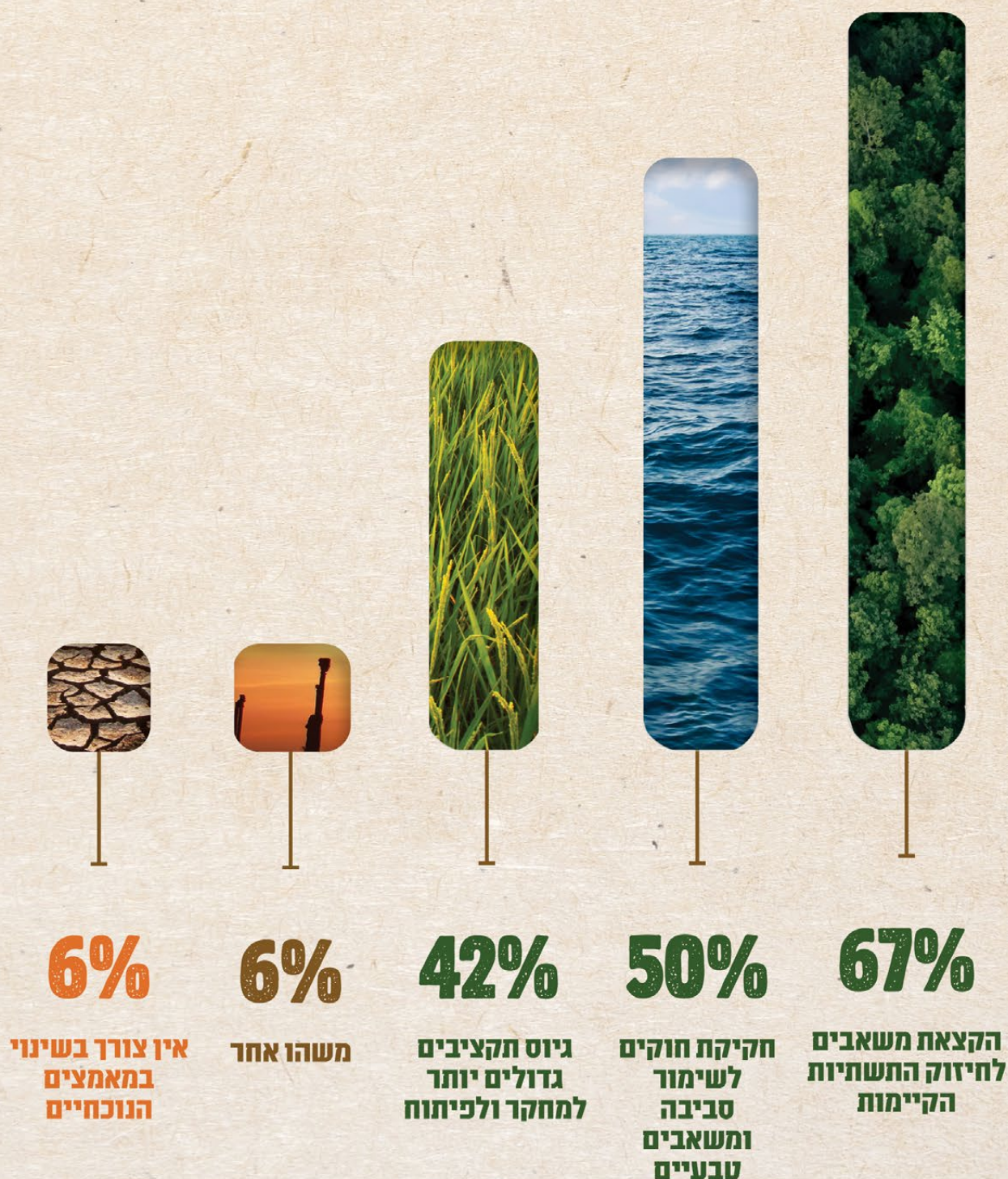
להערכתך, האם ישראל מוכנה לאסונות טבע כמו שיטפונות ושנות בצורת
שיכולים להשפיע על מערכת המזון?

דרישה למדיניות ממשלתית להתמודדות עם משבר האקלים והשפעתו

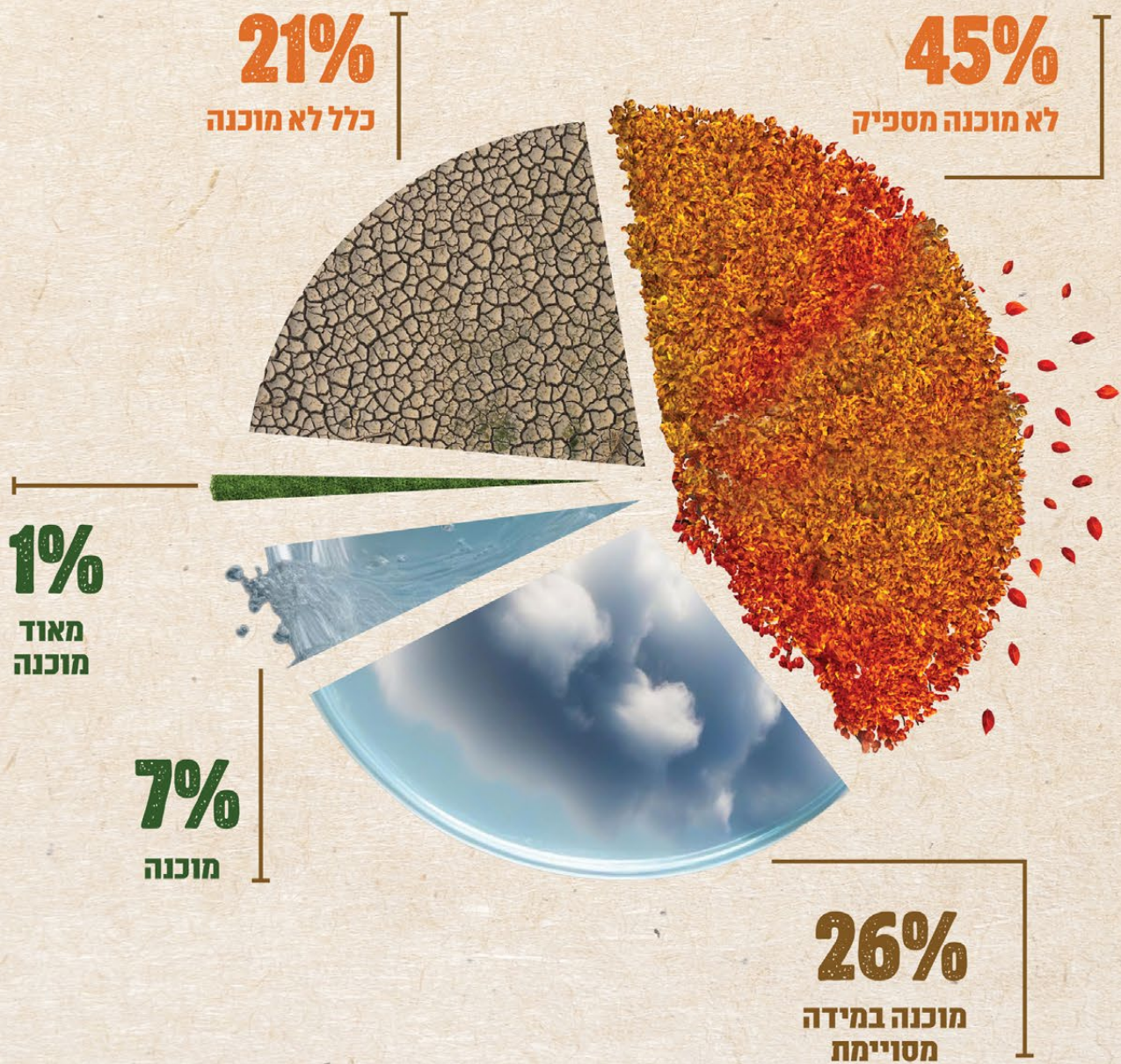
רובו המוחלט של הציבור הישראלי **94%** דורש שהממשלה תגביר את המאמצים להתמודדות עם סיכוני אקלים באמצעות הקצאת משאבים לחיזוק התשתיות הקיימות.

כיצד היית רוצה שממשלת ישראל תגביר את המאמצים להתמודדות עם סיכוני אקלים?
(המשיבים יכלו לסמן יותר מתשובה אחת)

שני שליש מהאוכלוסייה (66%) מעריכים שישראל אינה ערוכה להשפעות משבר האקלים על החקלאות

להערכתך, האם ישראל מוכנה להשפעות שינויי האקלים על החקלאות הישראלית?

אין מקום לחקלאות: סוגיית הקצאת הקרקעות לחקלאות והמים

משנת 1980 לא גדלה הקרקע החקלאית בישראל, ויתכן שאף קטנה מעט (לפי נתוני מפקד החקלאות של הלמ"ס משנת 2017 - גודל הקרקע החקלאית עומד על 3.8 מיליון דונם). אוכלוסיית ישראל גדלה בשנים 1980-2022 פי 2.5, מכ-4 מיליון איש לכ-10 מיליון איש, וזאת, כאמור, ללא גידול בקרקע החקלאית. מגמת גידול האוכלוסייה ללא הגדלה מקבילה של הקרקע החקלאית, הינה אחד הגורמים המסבירים את העמקת התלות של ישראל ביבוא מזון ממדינות אחרות, הערעור של עצמאות המזון ושבריריות ביטחון המזון בישראל.

האם לדעתך יש להגדיל את הקצאת
הקרקע לחקלאות בישראל?

88%

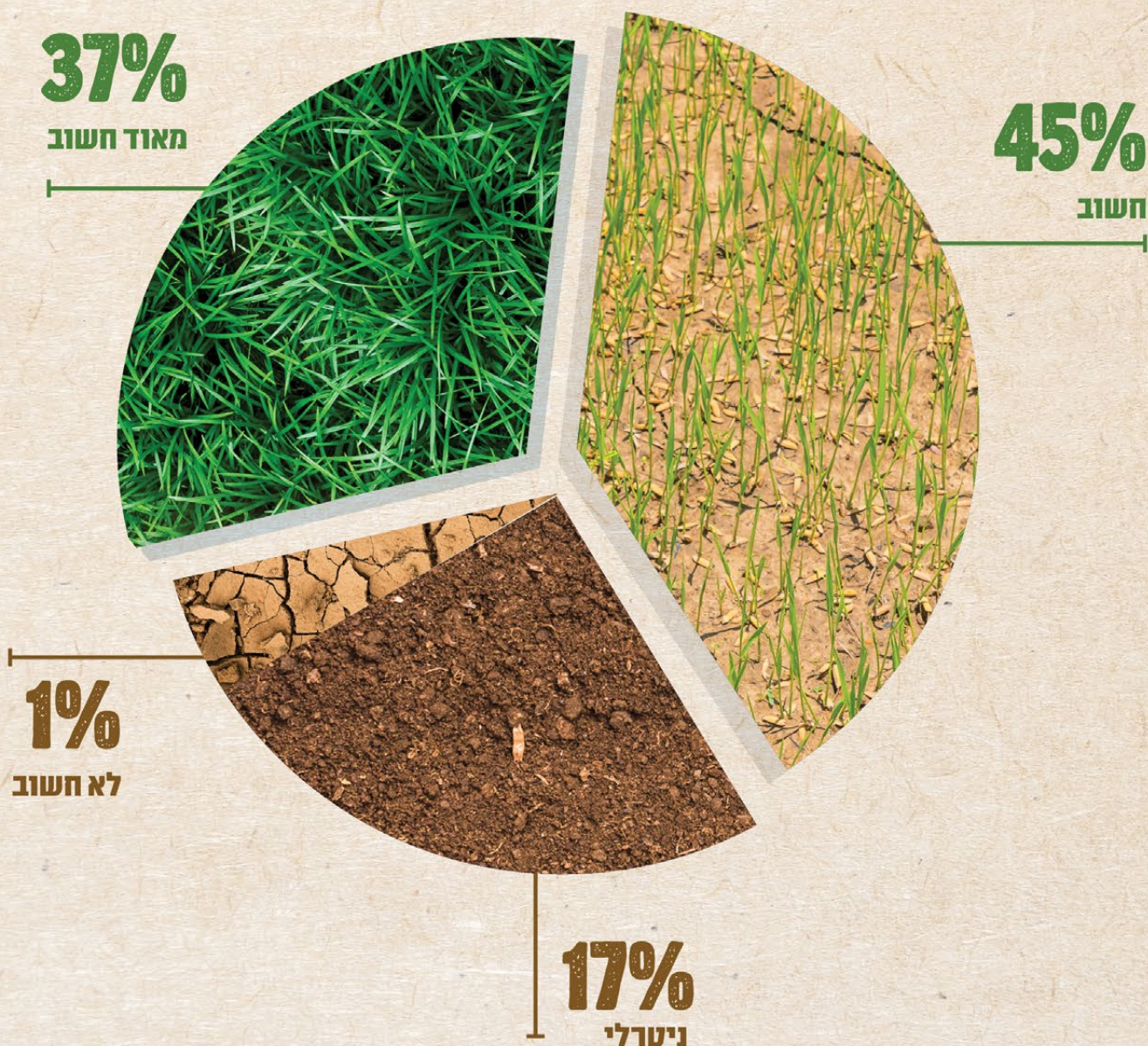
מהציבור חושב שחייבים
להגדיל את הקצאת הקרקע
לחקלאות בישראל

דורשים שינוי מדיניות

רוב הציבור הישראלי (82%) מעריך כי חשוב לקדם מדיניות לשמירה על קרקע חקלאית בישראל ומניעת הסבת קרקע חקלאית ליעדים אחרים.

באיזו מידה חשוב לקדם מדיניות לשמירה על קרקע חקלאית בישראל ומניעת הסבת קרקע חקלאית ליעדים אחרים?

הגורם המגביל בהרחבת הייצור החקלאי: מים

לאורך שלושת העשורים האחרונים נקטה מדינת ישראל במדיניות של העלאת מחיר המים לחקלאות, מתוך כוונה לרסן ולייעל את השימוש במי השקיה. בין השנים 2010-2021 עלה מדד מחירי המים לחקלאות ב-28.3%.

בשנת 2021 הוצעה על ידי רשות המים רפורמה לייקור של מחיר המים להשקיה ב-33-53%, רפורמה שבינתיים לא מומשה, אך הניסיונות לממשה ממשיכים.

רוב אזרחי ישראל (90%) מעוניינים שמחירי המים לחקלאות ירדו.

מה לדעתך הממשלה צריכה לעשות ביחס למחירי המים לחקלאות?

משבר ידיים עובדות והיעדר דור עתיד בחקלאות

בישראל ישנו צמצום דרסטי במספר החקלאים מתוך המועסקים, הנחשב לחריג ברמה עולמית. הירידה הינה בעיקר בקרב בעלי המשקים החקלאיים: בשנת 1990 היו בישראל 45,000 בעלי משקים חקלאיים, ואילו כיום נותרו כ-13,000 בלבד.

רוב הציבור הישראלי (65%) חושב שהוספת חקלאים בישראל הינו צורך דחוף!

לתחושתך - עד כמה דחוף או לא דחוף להוסיף חקלאים בישראל?

בארה"ב, למרות התפיסה הכללית של כלכלה תחרותית ושוק חופשי, הממשלה, ארגונים חקלאיים וארגוני חברה אזרחית אחרים מפעילים מגוון רחב של תכניות תמיכה בחקלאות ובדור החקלאי החדש.

במשרד החקלאות האמריקאי ה-USDA יש אגף ייעודי לחקלאים חדשים המעניק סיוע לחקלאי חדש במגוון תחומים.

התגייסות לאומית: תגבור ידיים עובדות בחקלאות באמצעות מתנדבים

מאז פרוץ מלחמת חרבות ברזל והמשבר הגדול אליו נקלעו חקלאי ישראל אלפי ישראלים וישראליות יצאו להתנדב ולסייע כדי להציל את התוצרת.

רק דרך ארגון השומר החדש הגיעו למעלה מ-250 אלף מתנדבים ומתנדבות.

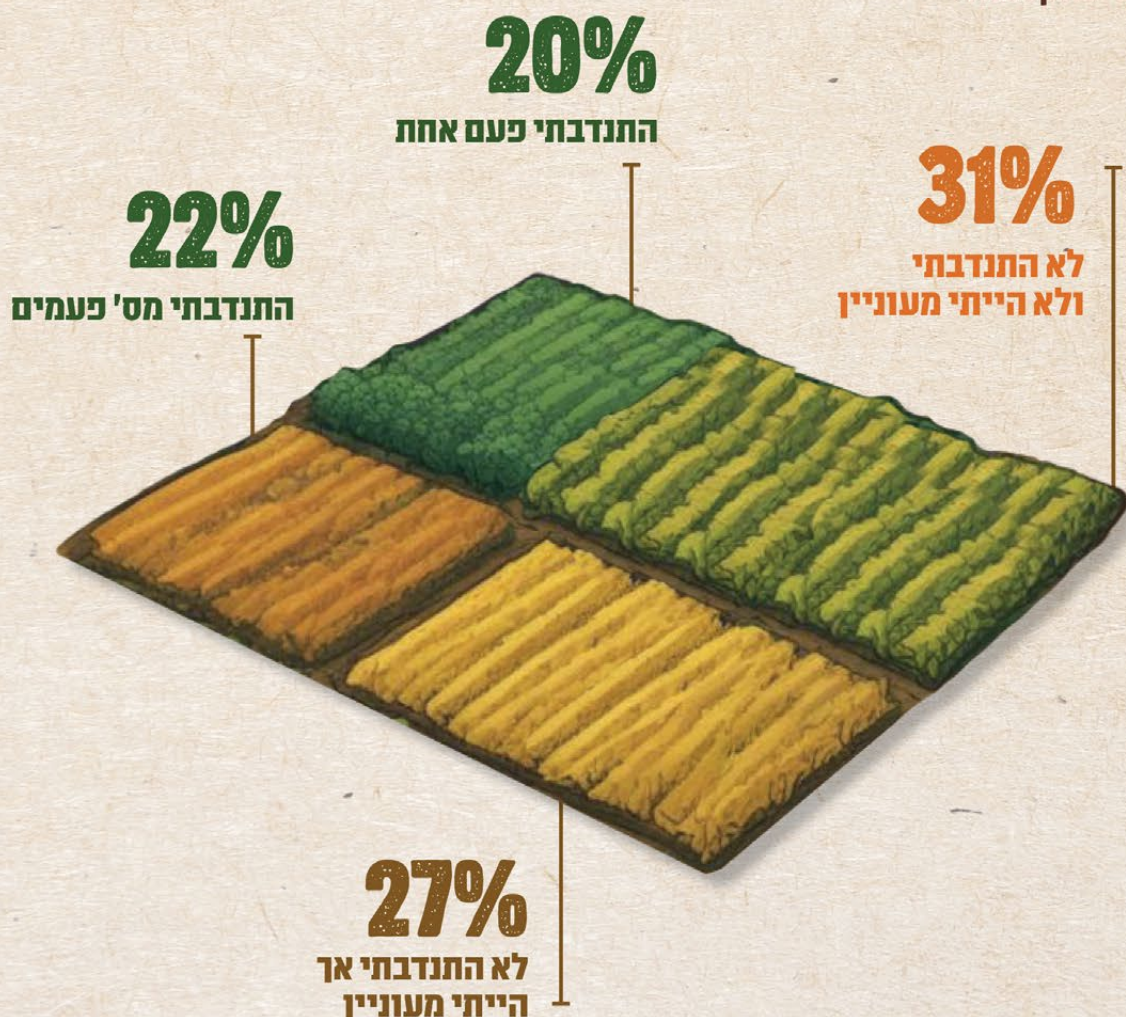
הציבור הישראלי מעוניין להתנדב ולסייע לייצור המקומי

69% מהמשיבים התנדבו או היו מעוניינים להתנדב בחקלאות.

רובם התנדבו מספר פעמים או פעם אחת.

כשליש (**34%**) מהמשיבים בגילאי 50 ומעלה התנדבו מספר פעמים.

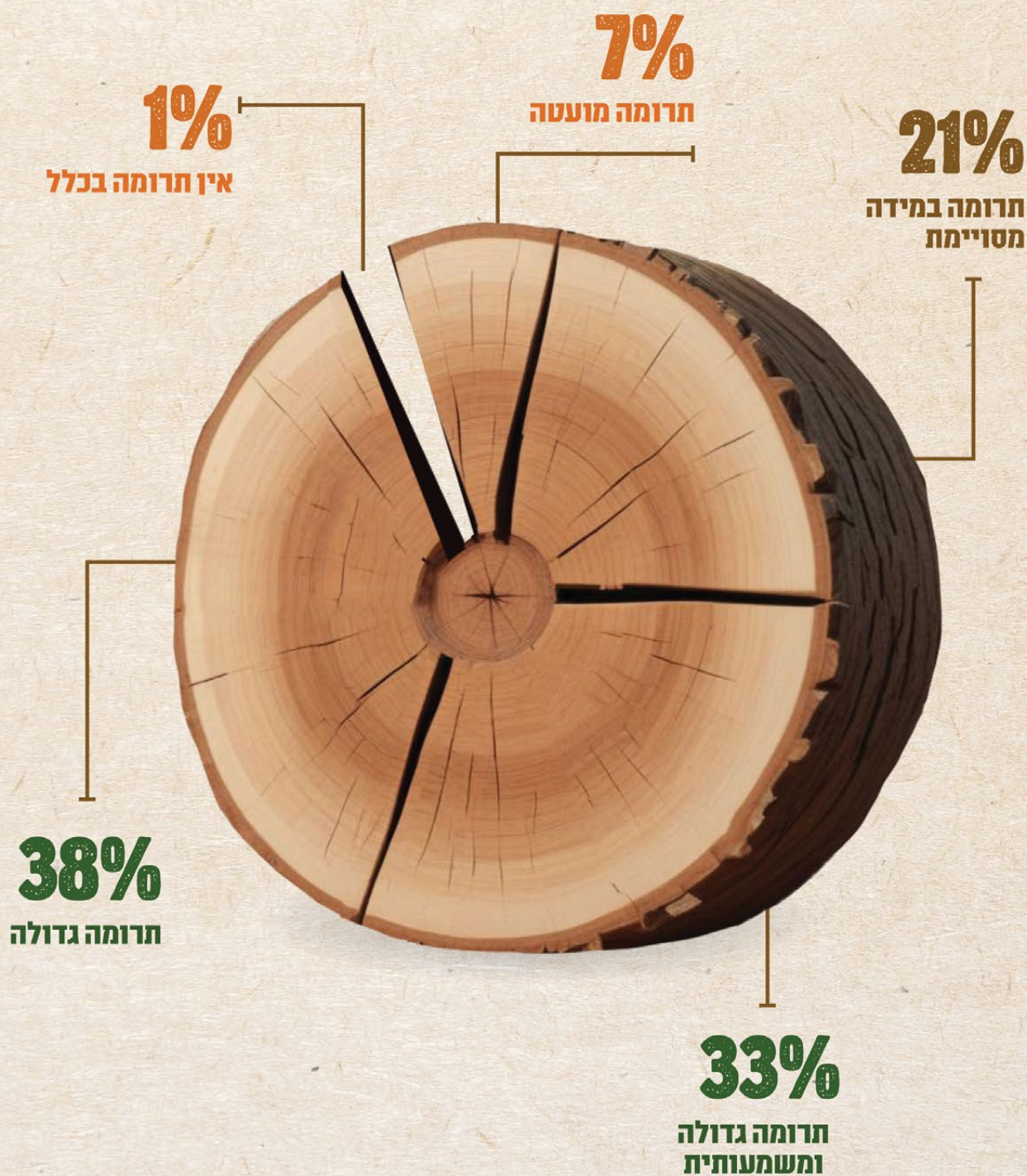
האם התנדבת
בעבר בחקלאות?

רוב הציבור בישראל **(71%)** סבור כי להתנדבות בחקלאות תרומה גדולה לחברה הישראלית.

כיצד אתה מעריך את חשיבות תרומת ההתנדבות החקלאית לחברה בישראל?

חינוך וחקלאות

רוב משמעותי מהציבור (81%) מעוניינים שילדיהם ילמדו או יתנדבו בעבודה חקלאית במסגרת בית הספר. האם תרצה שילדיך ילמדו חקלאות או יתנדבו בעבודה חקלאית במסגרת בית הספר?

השילוב בין חקלאות וחינוך מצא ביטוי בחקיקה של בראשיתה של מדינת ישראל. בנוסחו המקורי של חוק חינוך ממלכתי, שנחקק ב-1953, נכתב כי "מטרת החינוך הממלכתי היא להשתית את החינוך היסודי במדינה על ערכי תרבות ישראל והישגי המדע, על אהבת המולדת ונאמנות למדינה ולעם ישראל, על אימון בעבודה חקלאית ובמלאכה, על הכשרה חלוצית, ועל שאיפה לחברה בנויה על חירות, שוויון, סובלנות, עזרה הדדית ואהבת הבריות".

לאורך השנים חלו שינויים רבים בחוק חינוך ממלכתי. בנוסחו העדכני, נכון למרץ 2024, מפורטות 13 מטרות של החינוך הממלכתי, אך איך לא אחת מהן איננה נוגעת בעבודה חקלאית, במלאכה או בהכשרה חלוצית.

מצביעים בנים: העדפת תוצרת ישראלית חקלאית

כמחצית מהאוכלוסייה (53%) יעדיפו לשלם יותר על תוצרת ישראלית (בעיקר אם הפער יהיה סביר).

45% ציינו כי יעדיפו תוצרת ישראל רק אם העלות דומה לזו של פירות וירקות מיובאים.

ברכישת פירות וירקות לביתכם, עד כמה תעדיפו תוצרת ישראלית על פני תוצרת מיובאת?

גיבוש מדיניות ממשלתית בנושא ביטחון מזון

אסטרטגיה של ביטחון מזון המבוססת על יצור מקומי לצד יבוא יכולה להיות טובה בהיבט של ניהול סיכונים, שכן היא מגוונת את מקורות המזון כך שבמקרה שאחד מהם יקרוס - יהיו מקורות נוספים. בניגוד למדינות אחרות, ישראל לא קבעה לעצמה מדדים בנוגע לייצור חקלאי מקומי לעומת יבוא (הרפורמה בחקלאות שקודמה על ידי הממשלה הקודמת ב-2022 אף שאפה להגדיל את יבוא המזון).

ביטחון מזון: ציון נכשל

רוב הציבור (61%) חושב כי המדינה אינה פועלת כיום להבטחת ביטחון המזון בישראל.

עד כמה לדעתך המדינה פועלת כיום להבטחת ביטחון המזון בישראל?

דואגים לילדים

רוב הציבור הישראלי (78%) חושב שהממשלה חייבת לפתח מדיניות המקדמת ביטחון מזון. בקרב משפחות עם ילדים - החשיבות עולה (81%)

לפי דעתך, עד כמה חשוב שהממשלה תפתח מדיניות המקדמת ביטחון מזון?

השקעה בפיתוח ככלי לביסוס ביטחון מזון

לחדשנות יש הפוטנציאל להבטיח כי מערכת המזון תבטיח זמינות של מזון בטוח, בריא, מגוון, בר השגה ובר קיימא לאוכלוסיית ישראל.

בתחום החקלאות והמזון - ישראל מאופיינת ברמה גבוהה של חדשנות והשקעה במחקר ופיתוח, דבר המהווה יתרון יחסי של המשק הישראלי על פני מדינות אחרות.

איומי הקיצוצים המונחים על צווארם של המו"פים החקלאים פוגעים בכלי משמעותי לביסוס ביטחון מזון בישראל.

רוב אזרחי ישראל (88%) חושבים שעל ישראל להמשיך להשקיע במחקר ופיתוח בחקלאות.

האם לדעתך ישראל צריכה לדעתך להמשיך ולהשקיע במחקר ופיתוח בחקלאות?

לסיכום

מקומה של ישראל בקריטריונים רבים מדדי ביטחון מזון בינלאומיים הינו נמוך.

המלחמה הינה תמרור אזהרה למדינה בכל הנוגע לעצמאותה לספק מזון טרי לאזרחיה. מדינת ישראל חייבת לפעול לקביעת יעדים לייצור חקלאי עצמי של מזון כמו מדינות רבות בעולם (דרום קוריאה, סינגפור, יפן, טאיוואן, איחוד האמירויות, בחרין, טורקיה), להיערך לאסונות בחקלאות (מלחמה, משבר אקלים, שיבושים בתעבורה ימית) ולבסס תכנית אסטרטגית לביטחון מזון.

אנחנו בשומר החדש מובילים תכנית לנושא ביטחון המזון וקוראים לתמוך בדרישה שלנו לממשלה לפעול בנושא.

לקריאת נייר העמדה המלא ולחתימה על העצומה:

www.hashoer.org.il

השומר החדש
HaShomer HaChadash